

דוח אמנסטי - בין אפרטהייד לשלילת זכות קיומה של ישראל

פנינה שרביט ברוך ואורי בארי | 7 בפברואר, 2022 | גיליון 1552

ב-1 בפברואר [פרסם](#) ארגון אמנסטי אינטרנשיונל דוח המאשים את ישראל בביצוע פשע האפרטהייד נגד הפלסטינים. ישראל [גינתה](#) בחריפות את ממצאי הדוח וקבעה כי מדובר בדוח "שיקרי, מוטה ואנטישמי". קיצוניותו של הדוח מקלה את ההתמודדות עימו, שכן הוא חושף את האג'נדה של מחבריו, שאינה הגנה על הפלסטינים וזכויותיהם, תוך התמודדות עם האתגרים של המציאות המורכבת, אלא הכפשה של ישראל ושלילת זכות קיומה כמדינת העם היהודי. עם זאת, המגמה הגוברת של תיוג ישראל כמדינת אפרטהייד מדאיגה ומחייבת היערכות ראויה מצד ממשלת ישראל. כן מבטאת מגמה זו את האתגר שהמדיניות של ישראל כלפי הסוגייה הפלסטינית מייצרת בזירה הבינלאומית. מעבר לכך, ראוי לומר כי הדוחות המציירים את ישראל כמדינת אפרטהייד צריכים לשמש תמרור אזהרה לעתיד. תיאור זה אכן מעוות את המציאות הקיימת, אך יש חשש שזו תהיה המציאות במסגרת פתרון המבקש לקיים מדינה אחת, שתשמר את אופייה היהודי, בין הירדן לים.

ב-1 בפברואר [פרסם](#) ארגון אמנסטי אינטרנשיונל דוח המאשים את ישראל בביצוע פשע האפרטהייד נגד הפלסטינים. ישראל [גינתה](#) בחריפות את ממצאי הדוח וקבעה כי מדובר בדוח "שיקרי, מוטה ואנטישמי", וכי הוא "שולל את זכות הקיום של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי ואלה הם בדיוק המרכיבים מהם עשויה האנטישמיות המודרנית". בבסיס הדוח עומדת הטענה כי ישראל מפעילה כלפי הפלסטינים משטר של אפרטהייד ומבצעת פשעים נגד האנושות. אפרטהייד, כפי שהוא מוגדר במשפט הבינלאומי, מתייחס למשטר ממוסד של דיכוי שיטתי ושלילת זכות קבוצה גזעית אחת על קבוצה גזעית אחרת, מתוך כוונה לקיים משטר כזה. ההגדרה מקורה באמנה בדבר ביעור כל צורות האפליה הגזעית מ-1965, באמנה הבינלאומית בדבר דיכוי ועונש פשע האפרטהייד מ-1973 ובחוקת בית הדין הפלילי הבינלאומי מ-1998.

הטענה הבסיסית בדוח היא שישראל מפעילה, מאז הקמתה, מנגנונים של דיכוי הפלסטינים ושלילת עליהם, שמטרתם לשמר הגמוניה יהודית בכל מקום בו לישראל שליטה אפקטיבית. נטען שישראל מתייחסת לפלסטינים כקבוצה גזעית לא-יהודית נחותה, מתוך כוונה לשלול את זכויות העם הפלסטיני ולשלול עליו. האבחנה הגזעית מתבצעת באופן שיטתי וממוסד דרך

חוקים, מדיניות ודרכי התנהלות, שמיועדים למנוע מהפלסטינים ליהנות מזכויות שוות ליהודים הישראלים. משטר הדיכוי והאפליה אמנם שונה בעוצמתו לגבי פלסטינים הנמצאים בתחומי מדינת ישראל, בשטחי הגדה המערבית וברצועת עזה, אך הוא מתקיים בכולם, כאשר ישראל פועלת לשמירה על רוב יהודי ומקסום משאבים לטובת האוכלוסייה היהודית על חשבון האוכלוסייה הפלסטינית. במסגרת זו גירשה פלסטינים והשתלטה על רכושם ב-1948 והיא ממשיכה במדיניות הפוגענית נגד הפלסטינים בשטחים שנכבשו ב-1967. הדוח גורס שעצם קיומם של משטרים שונים ביחס לפלסטינים בשטחים השונים נועד לאפשר לישראל להפריד בין הפלסטינים ולהחליש את אפשרותם להתאגד נגדה.

הדוח מפרט את רכיבי מדיניות הדיכוי, הכוללים פיצול טריטוריאלי, מניעת אזרחות וסטטוס שווה, הגבלות תנועה, הגבלות על איחוד משפחות, שימוש בממשל צבאי, הגבלות על השתתפות פוליטית והתנגדות עממית, הפקעת קרקעות ורכוש, הגבלת פיתוח אנושי ושליטת זכויות כלכליות וחברתיות. בנוסף, מוצגים מעשי הריגה בלתי חוקית, גירוש, מניעת חירויות יסוד ורדיפה.

על פי הדוח, המטרה היסודית של ישראל לשמור על רוב יהודי במדינה ועל זהותה היהודית מייצרת בהגדרה משטר של אפליה ודיכוי. כך, חוק השבות וחוק האזרחות, המקנים זכות לעלות ולהתאזרח ליהודים בלבד, מובאים כדוגמה לאפליה שיטתית נגד הפלסטינים. חוק הלאום מובא כהוכחה לכך שהאפליה לטובה של היהודים היא מדיניות מוצהרת של המדינה. הדוח אף מדגיש את זכות השיבה לבתייהם של כלל הפליטים הפלסטינים וצאצאיהם כדרישה מרכזית.

נגד הדוח נמתחה ביקורת נרחבת מצד [ישראל וארה"ב](#), וגם גרמניה ובריטניה הביעו הסתייגות ממנו. ביקורת נוקבת הושמעה גם על ידי ארגונים שונים, ביניהם [NGO Monitor](#). הובהר כי הדוח מעוות את המשפט הבינלאומי על ידי פרשנות שגויה לפשע האפרטהייד ולרכיביו, בכללם גזע ושליטה, וכן שולל את עצם הזהות היהודית של מדינת ישראל ואת זכות היהודים להגדרה עצמית. כפי שעולה מהביקורות, בדוח נעשות בחירה מגמתית וחלקית של עובדות והצגה מעוותת של מדיניות ישראל, תוך התעלמות כמעט מוחלטת מהמציאות הביטחונית, מסבבי הלחימה וממעשי הטרור נגד ישראל, כאשר כל ההגבלות על הפלסטינים מוצגות כביטוי למדיניות הגזענית של ישראל. בנוסף, הדוח מטשטש את האבחנה בין מעמד הפלסטינים אזרחי המדינה למעמד הפלסטינים בשטחים ומתעלם מן ההתקדמות בשילוב אזרחי ישראל הפלסטינים במדינה. כמו כן, אין בו התייחסות למשמעות של שליטת הרשות הפלסטינית בגדה המערבית ושל חמאס ברצועת עזה, תוך התייחסות לכלל האזורים כיחידה אחת.

מעבר לביקורות אלו, העיוות המרכזי בדוח הוא בהצגת סכסוך לאומי בין עמים, הכולל סבבי לחימה וטרור, בתור משטר הפרדה על רקע גזעי, שבמסגרתו קבוצה אחת מתייחסת לשנייה כנחותה. זאת בעוד שסכסוכים לאומיים אחרים, הנפוצים ברחבי העולם, אינם מוגדרים כתופעות של אפרטהייד.

הדוח מבטא תפיסה ששוללת את עצם הזהות היהודית של מדינת ישראל, ללא קשר לגבולותיה. מבחינתו, עצם קיומה של מדינת ישראל כמדינת העם היהודי הוא רעיון גזעני, ונדרש ביטול מוחלט של מהותה היהודית של המדינה, כולל מתן אפשרות לכלל הפליטים הפלסטינים וצאצאיהם לשוב לבתים שנגזלו מהם. ברור גם שפתרון של שתי מדינות אינו קביל על מחברי הדוח ושהסכמי אוסלו עצמם הם חלק מהמיזם הגזעני של ישראל, להפריד ולמשול בפלסטינים.

הדוח קורא לאו"ם, למדינות העולם, לארגונים בינלאומיים ולגורמים עסקיים להפעיל לחץ על ישראל, זאת בין היתר על ידי הטלת אמברגו על ייצוא אמצעי לחימה לישראל, ועל ידי החלת סמכות שיפוט אוניברסלית בבתי המשפט של מדינות ביחס לפשע האפרטהייד. כן מופנית קריאה לתובע של בית הדין הפלילי הבינלאומי לחקור פשע זה. דוח זה בא בעקבות דוחות שפורסמו על ידי הארגונים [Human Rights Watch](#) (HRW) בחודש אפריל 2021, [בצלם](#) בחודש ינואר 2021, [ויש דין](#) בחודש יולי 2020, אשר גורסים אף הם שישראל מקיימת משטר של אפרטהייד, אולם מנוסחים באופן פחות קיצוני. כך, למשל, ארגון HRW טען כי פשע האפרטהייד מתקיים רק בשטחי הגדה ועזה, בעוד שבשטח ישראל מתקיימת אפליה נגד הפלסטינים שאינה עומדת ברף הנדרש להגדרה כאפרטהייד.

יש לראות דוחות אלו כחלק מקמפיין רחב המבקש למתג את ישראל לא רק כמדינה המבצעת פשעי מלחמה במסגרת סכסוך לאומי, אלא כמדינה שמיישמת מדיניות גזענית הקשורה לעצם הווייתה כמדינה יהודית. מסגור זה מתחבר גם למעבר בקרב מובילי המאבק הפלסטיני מדרישות למימוש זכויות לאומיות במסגרת פתרון של שתי מדינות לדרישות של מימוש זכויות אזרח במסגרת פתרון של מדינה אחת. הקמפיין מתחבר ליוזמות של ארגוני ה-BDS להחרמת ישראל ולהוקעתה וכן למהלכים המתקיימים במספר ערוצים בזירה הבינלאומית, שבהם מתנהל ניסיון להאשים את ישראל בביצוע אפרטהייד.

הערוץ הראשון הוא החקירה בבית הדין הפלילי הבינלאומי שנפתחה בחודש מארס 2021, ומתמקדת בפשעי מלחמה שבוצעו ב-"פלסטין", קרי ביהודה ושומרון, מזרח ירושלים ורצועת עזה, החל מ-13 ביוני 2014. כאמור, פשע האפרטהייד נמנה ברשימת הפשעים כנגד האנושות שבחוקת בית הדין. מחברי הדוחות מנסים להפעיל לחץ על התובע לקדם את החקירה ואף לכלול פשע זה במסגרת החקירה.

הערוץ השני הוא ועדת החקירה של מועצת זכויות האדם של האו"ם שהוקמה לאחר מבצע "שומר החומות" במאי 2021. מנדט הוועדה אימץ המלצות שנכללו בדוח של ארגון HRW, אשר פורסם כחודש לפני כן. המנדט רחב משמעותית מזה של ועדות חקירה קודמות בשלושה פרמטרים: פרק הזמן שנבחן – הוועדה מוסמכת לבחון הפרות מתמשכות ללא מועד סיום ולפרסם דוחות שנתיים; התחולה הטריטוריאלית – גם הפרות בתוך שטח ישראל ולא רק בשטחי הגדה ועזה; היקף ההפרות – גם טענות לאפליה ודיכוי שיטתיים ולא רק הפרות של דיני הלחימה וזכויות אדם. שלושת חברי הוועדה שמונו מחזיקים בדעות מוטות באופן ברור נגד

ישראל. ההערכה היא שדוח הוועדה הראשון, הצפוי ביוני 2022, יכלול האשמות בביצוע אפרטהייד נגד הפלסטינים.

הערון השלישי מתקיים בפני הוועדה של האמנה בדבר ביעור כל צורות האפליה הגזעית (CERD). האמנה מחייבת את המדינות החברות למנוע כל צורה של אפליה על בסיס גזע, צבע, יחוס משפחתי, מוצא לאומי או אתני של קבוצות שונות, ומתייחסת במפורש גם לאפרטהייד. לוועדה הוגשה תלונה על ידי "פלסטין" ב-2018 נגד ישראל בגין אפליה נגד פלסטינים בשטחי יהודה ושומרון, מזרח ירושלים ועזה מאז 1967. הוועדה [דחתה](#) טענות מצד ישראל בדבר חוסר סמכות והיעדר קבילות, ובדצמבר 2021 [הודיעה](#) על מינוי חמישה חברים לוועדת פישור אד-הוק שתשמע את הצדדים ותכין דוח עם המלצות. הדוח צפוי במהלך השנה. מדובר בפעם הראשונה שצפוי במסגרת הוועדה דוח בעניין תלונה בין מדינות.

העובדה שדוח אמנסטי הוא כה קיצוני מקלה את ההתמודדות עימו. זאת מאחר שהוא חושף את האג'נדה של מחבריו, שאינה הגנה על הפלסטינים ומימוש זכויותיהם, תוך התמודדות עם האתגרים של המציאות המורכבת בזירת הסכסוך, אלא הכפשה של ישראל ושלילת זכות קיומה כמדינת העם היהודי. עם זאת, המגמה הגוברת של תיוג ישראל כמדינת אפרטהייד מדאיגה ומחייבת היערכות ראויה מצד ממשלת ישראל. היא גם מבטאת את האתגר שהמדיניות של ישראל כלפי הסוגייה הפלסטינית מייצרת בזירה הבינלאומית. מעבר לכך, ראוי לומר כי הדוחות המציירים את ישראל כמדינת אפרטהייד צריכים לשמש תמרור אזהרה לעתיד. תיאור זה אכן מעוות את המציאות הקיימת, אך יש חשש שזו תהיה המציאות במסגרת פתרון המבקש לקיים מדינה אחת, שתשמר את אופייה היהודי, בין הירדן לים.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט